

IX. INASOKTATÁS.

Az 1884. évi XVII. törvénycikkbe foglalt ipartörvény elvein fölépült iparos- és kereskedőtanonc-oktatás, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter főhatósága és a kereskedelemügyi m. kir. miniszter társfelügyelete alatt áll.

A tanoncképzés az utóbbi években örvendetes fejlődést mutat, ami főként annak köszönhető, hogy a tanoncok iskolai nevelése mellett az anyagi szükségleteikről való gondoskodás és ezzel kapcsolatban lelkiviláguk ápolása is lassan-lassan tért hódít, amely utóbbi munkában a társadalom is tevékeny részt vesz.

Az iskolák munkájának eredményesebbé tételére már régebben életbeléptetett szakfelügyelet és tanítói tanfolyamok fokozatos fejlesztése egyrészt, a tanoncoknak a mindjobban szaporodó tanoncotthonokban az iskolai munka iránt való fogékonyabbá tétele másrészt azok a fontosabb tényezők, amelyek a fejlődés folytonosságát a jövőre is biztosítani hivatva vannak.

Az itt vázolt munkálkodásról részletesebben az alábbiakban emlékezünk meg.

1. *Szakfelügyelet.* Az 1912—1915. évi ciklusra 24 iparos- és 9 kereskedőtanonc-iskolai szakfelügyelő kapott megbízatást, kiknek körzete 540 iparos- és 70 kereskedőtanonc-iskolára terjedt ki. A szakfelügyelőknek hasznos tanácsadásai, vállvetve a kir. Tanfelügyelőségek buzgó működésével, nagy mértékben hozzájárulnak az iskolák fejlesztéséhez, ami különösen szakirányban érezhető.

2. *Tanítói tanfolyamok.* Az iparos- és kereskedőtanonc-iskolai tanítói tanfolyamok az utolsó években örvendetes továbbfejlődést mutatnak fel, lényegesebb körülmény, hogy nemcsak a tanfolyamok száma gyarapodik, hanem belterjességben is fejlesztés történt, amely különösen két irányban mutatkozik: u. m. 1. a közismereti tanfolyamok az eddigi egy szünidős négyhetes rendszer helyett, ami a közismereti tárgyakban való elmélye-

désre elégtelennek bizonyult, átszerveztettek két szüenidős kétszer négyhetes tanfolyamokká; 2. a rajztanfolyamok megmaradtak a régi kétszer héthetes keretben, azonban ezek tanterve is a gyakorlati élet követelményeihez közelebb hozott.

E tanfolyamok 1912—1914. évi mozgalmait a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Város	A tanfolyamot végzők száma az										
		1911/12.			1912/13.			1913/14				
		iskolaévben										
		általános rajz	szakrajz	közismereti	általános rajz	szakrajz	közismereti	általános rajz	szakrajz	közismereti		
tanfolyamon												
1	Budapest	51	25	—	49	—	—	—	—	—	—	székestőv. tanfolyamok
2	Arad	—	—	36	29	—	—	—	—	—	—	
3	Brassó	31	—	—	—	—	—	29	—	—	—	
4	Debreczen	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	faipari építőipari
5	Győr	31	—	—	—	—	—	32	—	—	—	
6	Igló	—	16	—	—	—	—	—	18	—	—	fémipari
7	Kolozsvár	—	18	—	—	—	—	—	21	—	—	
8	Kolozsvár	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	
9	Marosvásárhely	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	fémipari
10	Nagyvárad	—	—	41	—	—	34	—	—	—	—	
11	Pozsony	—	—	—	31	—	—	—	—	—	—	
12	Pozsony	—	—	38	—	—	35	—	—	—	—	kereskedő
13	Szatmárnémeti	—	—	—	26	—	—	—	—	—	—	
14	Szeged	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	
15	Szeged	—	—	28	—	—	29	—	—	—	—	
16	Temesvár	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen		145	79	143	35	—	170	88	39	—	—	

Ha ehhez hozzávesszük, hogy az 1913/14. tanévi szüenidőben megnyílt pozsonyi, szatmárnémeti és temesvári általános rajztanfolyam első részén, továbbá az aradi fémipari szakrajztanfolyam első részén, végül a kolozsvári, nagyváradi és szegedi közismereti tanfolyamok első részein mintegy 230 tanító nyer továbbképzést: látható az örvendetes fejlődés, aminek hatását az iparos- és kereskedőtanonc-iskolai tanítás terén a számottevő tényezők ismételt elismeréssel emelnek ki.

A tanfolyamokat végzett tanítók száma a fenti kimutatás-

sal a rajztanítás terén 486-tal, a közismereti oktatás terén pedig 313-mal emelkedett az utolsó 3 év alatt.

A fent 2—16-ig kitüntetett állami tanfolyamok fenntartásának évi költsége átlag 79.000 koronára tehető.

3. *Jutalmak.* Részben az általános taneredmény, pontos iskolalátogatás és szorgalom, részben a rajz- és szakrajzban elért kiválóbb munkásság jutalmazására a vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1913/14. tanévben már évi 14.000 koronát fordított, mely összegből 25—50 koronás tételekben már jelentékeny számú iparostanonc részesült elismerésben. Ehhez hozzászámíthatók még az egyes tanonciskolákban levő alapítványok és esetenként adott jutalmak is.

4. *Ifjúsági egyesületek.* Az iparostanonc-iskolai tanulók ifjúsági egyesületét képező vasárnapdélutáni hasznos önképzést nyújtani hivatott, nem bennlakásos tanoncotthonok száma az elmúlt években is fejlődést mutatott fel, úgy hogy ezidőszerint már mintegy 100 iparos- és kereskedőtanonc-iskolával kapcsolatban áll fenn ily otthon, melyek a vallás- és közoktatásügyi miniszter részéről mintegy 14.000 korona évi támogatásban részesültek. Az összejövetelek célja tanulságos felolvasások, bemutató előadások, szavalatok, játékok, kirándulások, stb. voltak. Ez otthonok vezetői az iparostanonc-iskolának tanítói közül nyernek megbízatást.

5. *Tanoncotthonok.* Fontos hivatást töltenek be a bennlakásos tanoncotthonok, amelyeket a különböző társadalmi tényezők rendeztek be és tartanak fenn a kereskedelemügyi kormányzat támogatásával.

Ez otthonok a bennök elhelyezett tanoncok megfelelő ellátása és az iparukban való kiképzésük kellő ellenőrzése mellett kiváló gondot fordítanak arra is, hogy neveltjeik szabad idejüket léleknevelő, kedélyművelő és amellett szórakoztató hasznos foglalkozással töltsék.

Ugy a már főnálló, mint a szervezés alatt álló tanoncotthonokat a bennök elhelyezett, illetve elhelyezendő tanoncok számának és az engedélyezett, illetve kilátásba helyezett segélyösszegek föltüntetésével az alábbi kimutásokban ismertettjük:

Kimutatás

a tanoncotthonok céljaira az 1912., 1913. és 1914. évben kifizetett összegekről.

Sorszám	A segélyben részesült tanoncotthonok megnevezése	Tanoncok száma	1912	1913	1914
			évben kifizetett összeg		
1	Temesvári iparegyesülettől fenntartott internátus	54	2.000	2.000	2.000
2	Orsz. gyermekvédő liga tanoncotthona Kolozsvár	30	5.000	5.000	5.000
3	„ „ „ Nagyvárad	30	5.000	5.000	5.000
4	„ „ „ Szeged	30	5.000	5.000	5.000
5	„ „ „ Pozsony	30	5.000	5.000	5.000
6	„ „ „ Temesvár	30	—	5.000	5.000
7	„ „ „ Nyiregyháza	30	—	—	5.000
8	Székesfehérvár szab. kir. város tanoncotthona	20	4.000	6.000	4.000
9	Rozsnyói kath. legényegylet tanoncotthona	25	10.000	5.000	3.000
10	Zsolnai ipartestület tanoncotthona	50	10.000	10.000	—
11	Szent Erzsébet gyermekotthon egyes., Pozsony	30	43.000	43.000	8.000
12	Egri kath. legényegylet tanoncotthona	25	5.000	5.000	—
13	Erdélyi ref. egyházközség tanoncotthona, Marosvásárhely	15	2.000	2.000	2.000
14	Zombori kath. legényegylet tanoncotthona	25	—	3.000	3.000
15	Kassai kath. legényegylet tanoncotthona	25	6.000	6.000	6.000
16	Nyitrai kath. legényegylet tanoncotthona	25	4.000	4.000	4.000
17	Budapesti ref. egyházközség tanoncotthona	50	7.822	5.622	5.622
18	Ujpesti kath. legényegylet tanoncotthona	50	—	25.000	—
19	Brassói szakiskolával kapcsolatos székely tanoncotthon fenntartása	80	17.494	26.607	15.126
20	Országos gyermekszanatorium-egyesület	10	10.000	10.000	10.000
21	Kath. tanoncokat védő egyesület, Budapest	50	—	22.000	7.000
22	Iglói általános ipartestület tanoncotthona	30	—	5.000	—
23	Győri ipartestület tanoncotthona	40	—	3.500	3.500
24	Nyomorék gyermekek országos otthona	20	—	2.000	2.000
25	Kath. patronage egyesület budapesti tanoncotthona	60	—	7.500	7.500
26	Esztergomi kath. legényegylet tanoncotthona	30	—	—	6.000
	Összesen	894	141.316	218.229	118.748

Kimutatás

a szervezés alatt álló tanoncotthonok részére engedélyezett segélyekről.

Sorszám	A segélyben részesítendő tanoncotthon megnevezése	Elhelyezendő tanonkok száma	Engedélyezett összeg korona	Hány év alatt kerül kifizetésre	Évi segélyrészlet korona
1	Arad szab. kir. város tanoncotthona	150	200.000	10	20.000
2	Szabadkai kath. legényegylet tanoncotthona	30	25.000	5	5.000
3	Zentai " " "	25	25.000	5	5.000
4	Szilágysomlyói tanoncotthon	30	25.000	5	5.000
5	Munkácsi " " " "	25	25.000	5	5.000
6	Kalocsai kath. tanoncotthon egyesület	25	25.000	5	5.000
7	Nyiregyházai városi tanoncotthon	25	25.000	5	5.000
8	Debreceni ipartestület tanoncotthona	25	25.000	5	5.000
9	Zólyomi " " " "	25	25.000	5	5.000
10	Szepesváraljai " " " "	25	30.000	5	6.000
11	Zalaegerszegi kath. legényegylet tanoncotthona	20	25.000	5	5.000
12	Salgótarjáni ipartestület tanoncotthona	20	20.000	5	4.000
13	Magyar izr. kézmű- és földművelési egyesület budapesti tanoncotthona	40	40.000	5	8.000
	Összesen	465	515.000		83.000

6. *Iparostanonc-iskolák.* Az iskolák működésének az 1913/14-iki iskolaév adatai még nem állván rendelkezésre, csupán az 1912/13-iki iskolaév adataira terjeszkedhetünk ki, amelyeket az iskolák belső életének jellemzésére főbb vonásaiban az alábbiakban ismertetünk.

Az iparostanonc-iskolák száma az 1912/13-iki iskolaévben 640 volt, amely szám az 1910/11-iki évhez képest 57 iskola-szaporulatot, vagyis évente 30 iskola létesítését jelenti.

E két év alatt a közismereti osztályok száma 2843-ról 3258-ra, a rajzcsoportok száma pedig 2224-ről 2655-re emelkedett, vagyis az évi szaporulat 210—220 új osztálynak felel meg.

A tanonciskolába járó tanulók száma 1911-ben 113.174 volt, e szám 1913-ban 126.882-re emelkedett. A szaporulat tehát két év alatt 13.708 főnyi, ami évi 6°/_o-nak felel meg; ha ezzel szembe állítjuk, hogy a közismereti és rajzosztályok számának évi átlagemelkedése közel 10°/_o, úgy megállapítható, hogy a tanonciskolák az oktatás intenzitása tekintetében is haladást mutatnak, ami azt jelenti, hogy az egyes osztályok népessége a normális felé közeledik. Ez annál örvedetesebb, mert sok helyen a szakcsoportok kialakulására vezet.

Az iskolaévet az 1911. évi 94.510 tanulóval szemben 1913-ban 102.186 tanuló fejezte be, a szaporulat tehát 7676. Megállapítható az is, hogy az iskolaévet végigjáró tanulók száma állandó emelkedést mutat.

Az előkészítő osztályokban 1911-ben 23.031 tanuló volt az 1913-iki 22.809 tanulóval szemben.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy az ipartörvény a tanoncszerződések megkötésénél az iskolai előképzettség bizonyos mértékének kimutatását nem köti ki feltételül s a bizonyos iparágaknál érezhető tanonchiány a magasabb előképzettségű tanulók szerzésének nem kedveznek, e szám apadását örvedetesnek kell tartanunk, amit még jobban megvilágít az a körülmény, hogy míg 1911-ben a tanonciskola harmadik osztályát csak 14.884 tanuló fejezte be, addig 1913-ban e szám már 18.203-ra emelkedett, ami szintén haladásnak jelezhető. E számokban rejlő megállapítás azonban csak relatív és változás alá eshető javulásnak minősíthető mindaddig, míg a tanonccá válás nem lesz bizonyos méltányos és minimális iskolai előképzettséghez kötve s míg a tanoncszerződések tartama az iskolai tanévvel bizonyos összhangba nem lesz hozható.

A fenti tanonciskolákban az 1911. évben 2835 közismereti és 1230 képesített és 627 nem képesített rajztanító működött. Ezzel szemben az 1913. évben már 3265 tanító tanított közismeretet és 1511, illetőleg 685 tanító rajzot. E számok mutatják az iskolák belterjes fejlődését s különösen örvendetes a képesített rajztanítók számának emelkedése, ami a tanfolyamok eredményes hatását tanúsítja, bár az e téren fennforgó szükségletet teljesen fedezni még nem bírja.

Az iskolák fenntartására fordított összköltség 1911-ben 2,463.484 koronában volt kimutatható, e szám 1913-ban 3,063.314 koronára emelkedett, ami közel évi 10% emelkedés s nagyjából az iskolák belső fejlődésének és szaporulatának felel meg. E fenntartási költségekhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1911. évi 425.832 koronával szemben 523.006 koronával, az országos tanonciskolai alap pedig az 1911. évi 193.664 koronával szemben 162.962 koronával járult, az államsegélyek összege tehát az 1911. évi 619.496 koronával szemben 685.968 koronát tett ki 1913-ban.

7. Kereskedőtanonc-iskolák. Kereskedőtanonc-iskola volt az 1911. évben 104, 1913-ban pedig 109; megjegyezzük azonban, hogy ebből önálló kereskedőtanonc-iskola csak 85 volt, míg a többi az iparostanonc-iskolával kapcsolatos kereskedőosztályokból állott.

A tanulók száma 1911-ben 7641, 1913-ban 8682 volt, akik 1911-ben 320, 1913-ban 351 osztályban voltak besorozva; ennél fogva itt is fejlődés állapítható meg. Az előkészítő osztályokban 1913-ban 1090 tanuló volt az 1911. évi 784 tanulóval szemben, míg a harmadik osztályt végzetek száma az 1911. évi 1198-cal szemben 1273-at tett ki; e számok azt mutatják, hogy a kereskedőtanoncok iskolai előképzettsége nem mutat előrehaladást és sok helyen előszeretettel alkalmaznak csekély előképzettséggel bíró tanoncokat.

Ez intézetekben az 1913. évben 394 tanfolyamon képesített és 130 nem képesített tanító működött az 1911. évi 362, illetőleg 134 tanítóval szemben.

Az iskolák fenntartására az 1911. évi 316.998 korona helyett 384.070 korona fordított, melyhez 70.454 koronával járult az államkincstár.

8. Szakirányú tanonciskolák. E tekintetben bővebb statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre. Az előző évkönyvben már felsorolt szakirányú tanonciskolákon kívül vannak — különösen nagyobb városokban, de egyebütt is — oly általános

irányú iparostanonc-iskolák, amelyekben a szakirány tért hódított. Ez az irány abban nyilvánul meg, hogy a tanoncok részben iparágak és rokoniparágak szerint vannak csoportosítva, részben pedig abban, hogy nagyobb létszámmal bíró iparágak csoportjára külön egyes szakrajzosztályok létesültek.

Kiemelendőknek tartjuk e helyütt az államvasutak javító-műhelyei és az állami gépgyárak mellett főnnálló, szakirányú tanonciskolával kapcsolatos ipari tanműhelyeket, amelyekben 700-nál több inas kapott a fémipar egyes ágaiban gyakorlati kiképzést.

A m. kir. államvasutak tanonciskoláiban a tanulók a kereskedelemügyi m. kir. miniszternek 1914. évi február hó 16-án 97.778/1913. szám alatt kelt rendeletével megállapított tanításterv szerint négy éven át átlag heti 11 órai oktatásban részesülnek. A tanítás az általános irányú tanonciskolák tantárgyain kívül a technológiát, leíró géptant, gyakorlati elektrotechnikát és egészségtant is felöleli.

A m. kir. államvasutak javító-műhelyei mellett főnnálló tanonc-tanműhelyek tanulóit a vasuti alkalmazottak gyermekei képezik, akiket a kereskedelemügyi m. kir. miniszter jelöl ki. E tanulók száma a munkásállomány $\frac{1}{3}$ -ában van megállapítva.

Itt említjük még föl a m. kir. posta és táviró-műszerész-tanonciskoláját is, amelynek célja a m. kir. posta- és táviró-műszaki főfelügyelőség javító-műhelyében foglalkoztatott tanoncoknak a m. kir. posta szolgálatában működő műszerészek számára szükséges elméleti és gyakorlati ismeretekben való kiképzése.

A tanítás ideje itt is négy év és hetenként 12, illetőleg az utolsó évfolyamon heti 10 órára terjed.

A tanítás az általános tárgyakon kívül anyagismertetésre, erőműtanra, táviró- és távbeszélő vezetékek kapcsolására, gépek kezelésére, elektrotechnikára és szakrajzra, valamint műhelyi gyakorlatokra és testgyakorlásra is kiterjeszkedik.

Az iparos- és kereskedőtanonc-iskolák egyéb adatait az alább közölt részletes kimutatásban ismertetjük.

Kimutatás

a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeri tárca főhatósága alá tartozó iparoktatási intézetek 1912–1913. tanévi állapotáról.

I. Iparostanonc-iskolák.

Iskolafenntartó hatóság (község) neve	Hány közismereti osztály volt?	Hány rajzcsoporthat?	A tanév folyamán hány tanuló iratott be?	Hány tanuló volt a tanév végén?	Hány tanító tanított közismereti tárgyakat?	Hány tanító tanított rajzot?		Hány tanuló volt az előkészítő osztályban?	Hány tanuló fejezte be a III. osztályt?	Az iskola fenntartá- sára fordított összes költség
						képesít- ett	nem ké- pesített			
Abauj-Torna m.										
Abaujszántó	4	3	157	120	4	1	1	36	19	2800
Göncz	4	2	75	55	4	1	—	15	12	1910
Jászó	3	2	64	66	2	1	—	—	12	1910
Kassa	16	17	780	671	18	9	1	73	153	25840
Metzenzéf	4	2	130	130	4	1	—	28	27	1940
Stósz	4	2	61	50	2	1	1	9	8	1240
Szepsi	3	2	63	48	3	1	—	—	6	1750
Szikszó	3	2	147	119	3	2	—	—	15	2290
	41	32	1477	1239	40	17	3	161	252	39680
Alsó-Fehér m.										
Abrudbánya	4	2	65	54	2	1	—	9	7	1760
Balázsfalva áll.	4	2	66	47	2	1	—	18	5	2700
Balázsfalva g. kath	4	2	91	74	1	1	—	35	14	2480
Gyulafehérvár	6	5	286	233	6	2	2	156	20	5110
Marosujvár	4	4	96	79	3	—	2	11	17	2660
Nagyenyed	5	4	297	221	4	2	1	108	29	3890
Tóvis	4	2	81	64	3	1	—	27	13	1520
Zalatna áll.	4	1	67	59	2	1	—	26	8	2520
	35	22	1049	831	23	9	5	390	113	22640
Arad m.										
Arad fiú	43	31	2046	1690	52	11	11	647	234	47950
" leány	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Borosjenő	3	2	69	56	2	—	2	14	7	1540
Borossebes	3	2	49	40	1	1	—	10	6	670
Csermő	4	2	27	18	1	—	1	6	1	500
Elek	4	3	143	119	3	1	1	41	14	1860
Honcztó	4	3	50	39	1	1	—	8	9	660
Kisjenő	4	3	119	91	2	—	2	7	16	1760
Körösökény	3	2	24	52	1	1	—	21	—	690
Kürtös	4	2	32	25	1	—	1	9	1	560
Máriaradna	4	2	10	36	1	—	1	6	9	530
Magyarpécska	7	4	235	183	7	3	1	29	7	3920
Medgyesegyháza	4	1	79	65	2	1	—	13	9	1110
Nagyhalmagy	4	1	40	34	2	—	1	10	4	590
Pécska	4	2	88	66	3	—	2	39	4	1360
Pankota	5	4	202	155	4	1	1	36	28	3100
Seprős	4	1	23	10	1	—	1	10	3	470
Ujszentanna áll.	5	4	203	184	5	—	4	62	15	3280
Világos	1	2	97	80	1	—	1	22	21	1290
	110	70	3536	2943	90	20	30	990	388	71840